

**КОРПУСИ ТЕКСТІВ У ЛІНГВОДИДАКТИЦІ:
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Статтю присвячено огляду методик використання корпусів текстів у вивченні мов, окреслено їх основні здобутки, переваги та недоліки. Представлено перспективні напрямки подальшого розвитку корпусної методики.

Ключові слова: корпус текстів, методика, лінгводидактика, паралельний корпус, учнівський корпус, навчання на основі даних.

Статья посвящена обзору методик использования корпусов текстов при изучении языков, определены их основные достижения, преимущества и недостатки. Представлены перспективные направления дальнейшего развития корпусной методики.

Ключевые слова: корпус текстов, методика, лінгводидактика, паралельний корпус, учебный корпус, обучение на основе данных.

This article is an overview of the use cases technique in the study of language; outlines its main achievements, strengths and weaknesses; presented promising directions for further development corpus techniques.

Key words: corpus of texts, method, language education, parallel corpus, learner's corpus, data-driven learning.

Корпусна лінгвістика – це розділ мовознавства, що займається дослідженням, розробкою, створенням та використанням текстових (лінгвістичних) корпусів, а також лінгвістичним аналізом на їх основі [10, с. 10-13]. Незважаючи на свій порівняно молодий вік, корпусна лінгвістика завойовує все більше сфер – від отримання різноманітних статистичних даних (конкордансів, частотності слів тощо), розробки лексикографічних праць, удосконалення лінгводидактичних матеріалів (граматик та підручників), перевірки автентичності текстів до розслідування злочинів (forensic linguistic analysis) [11, с. 578-590]. Цим й обумовлюється актуальність нашого дослідження.

Лінгводидактика, яка розкриває теоретичні та практичні аспекти вивчення мов, оперує сьогодні низкою методик, зокрема традиційною; класичною (базується на різних видах мовленнєвої діяльності); граматико-перекладною (сприяє формуванню вмій та навичок читати іноземний текст і перекладати його зі словником); аудіолінгвальною (сприяє формуванню не лише розмовного мовлення, а й навичок розуміння тексту); інтенсивною (домінування різних видів спілкування, тренінгів); лінгвокультурологічною (через культуру народу – до його мови), методикою 25-го кадру, емоційно-

сміисловою та ін. Кожна з означених методик пройшла апробацію часом і певним чином трансформувалася та доповнилася елементами іншої. Проте спільною рисою для них є те, що основним засобом навчання мови залишається текст. У тексті функціонують одиниці всіх мовних рівнів і власне з текстом пов'язані корпусні методики, в основі яких лежить застосування комп'ютерних технологій та створення електронних текстових корпусів, які можна використовувати у лінгводидактичних цілях [4, с. 15].

Метою нашого дослідження є аналіз сучасного стану та окреслення перспектив розвитку застосування корпусів текстів у вивченні та викладанні мов.

Оскільки корпусна лінгвістика зародилася у США, найбільше досліджень та здобутків у використанні корпусу в лінгводидактиці належать саме американським ученим, а також науковцям із Великобританії (Дж. Сінклеру, Дж. Лічу, Е. О'Кіф, М. МакКарті, Р. Р. Картеру та ін.). Існують також численні публікації, присвячені вивченню англійської мови як іноземної з допомогою корпусу в спеціалізованих журналах, окремі секції міжнародних конференцій, наприклад *The Internet TESL Journal* [1, с. 21]. Рекомендації щодо використання корпусу в лінгводидактиці надають А. Мордовін [5], О. Нагель [6], Є. Сосніна [8], П. Сисоєв [9], Н. Добрушина [3], С. Савчук, Д. Січинава [7]. Серед українських дослідників корпусні методики досліджували С. Бук [1, с. 19], Г. Дідук-Ступ'як [2, с. 107-109], І. Кочан [4, с. 16].

Першими прикладами застосування корпусів для вивчення мов було створення на їх основі словників та граматик. Зокрема спільний проект видавництва Коллінз та Університету Бірмінгема (*Collins Birmingham University International Language Database – COBUILD*) під керівництвом Джона Сінклера, який на сьогодні налічує 16 словників та граматик, найкращі серед яких – словник *Collins COBUILD English Language Dictionary* (4-те видання 2003 року), серія граматик *Collins COBUILD Grammar Patterns* (видання 1996 та 1998 років) та розробки словників видавництвом *Longman Pearson*, а також граматик *R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik A Comprehensive Grammar of the English Language*; *R. A. Carter McCarthy Cambridge Grammar of English: A Comprehensive Guide to Spoken and Written English Grammar and Usage*; *D. Biber, S. Johansson, G. Leech, S. Conrad, E. Finegan Longman Grammar of Spoken and Written English* [12, с. 17-18]. Поява цих проектів допомогла під іншим кутом зору подивитися на створення навчальних матеріалів, дала поштовх для подальших новацій у цій галузі. Зокрема сьогодні по-іншому сприймається той факт, що приклади та діалоги у граматиках і підручниках є «штучними» й не відповідають реальному мовленню. Відповідно серед основних переваг корпусів текстів – їх відповідність реальному мовленню. Як наслідок – на основі прикладів із корпусів текстів (наприклад, серія *Touchstone*) розроблено підручники для вивчення англійської мови [12, с. 22].

Окрім розробок дидактичних матеріалів, корпус може використовуватися як викладачами для підготовки до занять, так і студентами під час занять. Сьогодні цей метод, який передбачає взаємодію між студентом та корпусом або між викладачем і корпусом, широко відомий під назвою «навчання на основі

даних» (з англ. *Data-driven learning – DDL*). В його основу покладено принцип, за яким студенти зможуть набагато ефективніше засвоїти мову, якщо в процесі навчання використовуватимуть модель *спостерігати – припускати – експериментувати* (*observe - hypothesize - experiment model*) та робитимуть власні висновки щодо значень слів, фраз, граматичних правил на основі автентичного мовного матеріалу. Означений процес не обов'язково повинен бути обмежений комп'ютером, адже корпуси текстів у роздрукованому вигляді можна легко перетворити у роздатковий матеріал, методичні посібники тощо та використати в процесі традиційного викладання. Як приклад, використання конкордансів – словників, де слова представлені в усіх контекстах [1, с. 20; 9, с. 100, 104-111].

Проводячи аналіз корпусу відповідно до мети навчання конкретних студентів, викладач може визначити, як пов'язати з нею корпусні дані, адже розробка матеріалів часто зумовлена інтуїтивним відчуттям викладачів про те, що студенти повинні вивчити. З допомогою корпусних даних викладач може створити вправи на основі реальних прикладів, які нададуть молодим людям можливість відкрити для себе особливості мови, яку вивчають. Також студенти можуть використати корпус, аби зробити свої власні відкриття про мову [6, с. 55; 12, с. 24-27]. Отже, викладач, використовуючи у ході навчання представлену методику, виступатиме не у ролі «імпортера» знань, а посередника. Крім того, перевагою такого особистісно орієнтованого навчання є те, що студенти отримують доступ до реальних фактів використання мови. Вищезначене ілюструє використання загального (національного) корпусу для вивчення мови. Досить цікаві матеріали з методики застосування корпусів представлено в працях Н. Добрушиної, С. Савчук, Д. Січинави.

Іншими прикладами корпусів, які активно застосовуються при вивченні іноземної мови, є паралельний (у рамках граматично-перекладацького методу) та учнівський (М. Барлоу, У. Рьомер, Є. Сосніна, С. Бук та ін.). Головною перевагою паралельного корпусу є можливість створення паралельних конкордансів, завдяки яким студенти зможуть побачити еквіваленти перекладів іншомовних слів, а також виокремити фразеологічні відмінності слів у мові-оригіналі та мові-перекладі.

На особливу увагу заслуговує учнівський корпус – електронний корпус текстів певного кола осіб, які вивчають мову. Основна мета створення такого корпусу – його аналіз (тобто наявність у корпусі розмітки, яка передбачає дані про вік та рівень володіння мовою авторів текстів, а також виокремлення всіх наявних у текстах помилок) та виявлення на основі цього аналізу способів підвищення ефективності засвоєння мови, яка вивчається. Це перш за все допоможе у розробці нових методичних підходів у навчанні мови. Серед існуючих учнівських корпусів еталонним вважається міжнародний англійськомовний корпус ICLE (International Corpus of Learner English) [12, с. 23; 1, с. 20-21].

В Україні на сьогоднішній день триває плідна робота над створенням учнівського корпусу української та англійської мов на базі лексикографічної лабораторії LAXILAB НУ «Острозька академія», який, як стверджують

розробники, повинен стати частиною українського підкорпусу ICLE (http://www.oa.edu.ua/ua/departments/filologist/filol_literature/lexilab/project3).

Попри перспективність та актуальність корпусної методики, варто вказати і на певні недоліки у її використанні. Серед найсуттєвіших варто виокремити такі:

- значна кількість даних, які можна отримати за допомогою корпусу, викликає в студентів певні труднощі у їх сприйнятті;
- робота з корпусами викликає певні утруднення у деяких викладачів;
- обмежений доступ до корпусів (відсутність комп'ютерів або мережі Інтернет).

Аби навчити студентів користуватися корпусними даними, на останніх курсах навчання у профільних ВНЗ слід запровадити дисципліни, які допоможуть молодим людям оволодіти методикою роботи з корпусними даними; докласти зусиль для адаптації корпусів до конкретних потреб; поступово залучати не лише студентів, а й школярів до використання корпусів (з метою вивчення конкретного мовного явища чи спеціалізованої лексики, створення на основі корпусних даних роздаткового матеріалу тощо).

Отже, варто зауважити, що в царині лінгводидактики корпусна лінгвістика досягла значних результатів, доповнивши традиційну методику викладання мов своєю автентичністю та здатністю адаптуватися до конкретних потреб. Оскільки форпостом у розробці корпусних методик є західні проекти та розробки, надзвичайно важливим вважаємо питання приєднання до цього процесу українських науковців у рамках інтеграційних кроків у міжнародний освітній простір, які здійснює наша держава.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бук С. Н. Учнівські корпуси в методиці викладання іноземної мови / С. Н. Бук // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Львів, 2007. – Вип. 2. – С. 19-24.
2. Дідук-Ступ'як Г. І. Лінгводидактичні можливості корпусної лінгвістики / Г. І. Дідук-Ступ'як // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. – 2010. – № 1. – С. 105-109. – (Серія «Педагогіка»).
3. Добрушина Н. Р. Корпусные методики обучения русскому языку / Н. Р. Добрушина // Национальный корпус русского языка: 2006-2008. Новые результаты и перспективы. – СПб., 2009. – С. 335-352.
4. Кочан І. М. Нові освітні технології в практиці викладання української мови як іноземної / І. М. Кочан // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2008. – Вип. 3. – С. 14-20.
5. Мордовин А. Ю. Лингвистическое исследование как неотъемлемая часть применения национальных корпусов текстов в обучении иностранным языкам / А. Ю. Мордовин // Гуманитарный вектор. – 2012. – № 4. – С. 274-279.
6. Нагель О. В. Корпусная лингвистика и ее использование в компьютеризированном языковом обучении / О. В. Нагель // Язык и культура. – 2008. – № 4. – С. 53-59.

7. Савчук С. О. Обучающий корпус русского языка и его использование в преподавательской практике / С. О. Савчук, Д. В. Сичинава // Национальный корпус русского языка: 2006-2008. Новые результаты и перспективы. – СПб., 2009. – С. 317-334.

8. Соснина Е. П. Корпусная лингвистика и корпусный подход в обучении иностранному языку [Электронный ресурс] / Е. П. Соснина // Режим доступа : http://ling.ulstu.ru/linguistics/resources/literature/articles/corpus_education_translation/.

9. Сысоев П. В. Интегративное обучение грамматике: исследование на материале английского языка / П. В. Сысоев // Иностранные языки в школе. – 2003. – № 6. – С. 25-31.

10. Широков В. А. Корпусна лінгвістика : монографія / В. А. Широков, О.В. Бугаков, Т. О. Грязнухіна, О. М. Костишин, М. Ю. Кригін ; НАПН України ; Укр. мов.-інформ. фонд. – К. : Довіра, 2005. – 472 с.

11. O’Keeffe A. The Routledge Handbook of Corpus Linguistics / A. O’Keeffe, M. McCarthy. – New York, The Routledge, 2010. – 711 p.

12. O’Keeffe A., McCarthy M., Carter R. From Corpus to Classroom: language use and language teaching / A. O’Keeffe, M. McCarthy. – Cambridge University Press. – 2007. – 315 p.

Дата надходження до редакції: 30.09.2013 р.